

BENDEN SUAL EDERSENİZ: PROF. DR. AHMET YAŞAR OCAK İLE SÖYLEŞİLER*

Kitap Tanıtımı

İdris Söylemez**

Makale Geliş: 04.12.2019

Makale Kabul: 23.12.2019

Cemil Meriç, Bu Ülke adlı kitabında Türkiye'nin en önemli sorununun bireyin kendi geçmişini bilme çabası olduğunu ifade eder. Bu çaba felsefeciler, edebiyatçılar ve tarihçilere göre hayatın en değerli uğraşdır. Zira düşünürler, kültür ile alakalı sorunlar çözülmedikçe ülkenin diğer sorunlarının çözülmesinin mümkün olamayacağını ifade ederler. Onlara göre kültür, bir milletin geçmiş ve gelecek arasında kurmuş olduğu sosyal, siyasal ve ekonomik değerlerin akışkanlığını sağlayan en temel değer yani köprüdür. Bireyin kendini tanıması, toplumunu tanımlaması ve kadim olanla bağ kurması en önemli değerlerin başında gelmektedir. Bu durum, bireyin kadim dili bilmesi ve kuşanması bir sonraki nesle aktarması ile mümkün olabilmektedir.

Bu bilme hali, bireyin “bilgi nedir” ve “bilgiye nasıl ulaşılır” sorularına cevap aramasıyla değere dönüşür. Tarih gibi sosyal

---

* Ed. Muhsin Mete. Ankara: Cümle Yayınları, 2015, 318 sayfa. ISBN: 978-605-65375-6-1.

** Dr. Öğretim Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk İslam Edebiyatı ABD, idrissöylemez@gmail.com., ORCID: 0000-0001-9798-4453.

ilimlerin tamamında bilgi elde etmenin temel koşulu şüphe, yani bir şeyi bir nedene bağlı olarak merak etmektir. Bu durum ilkçağ Yunan filozoflarından Aristoteles'in, *Metafizik* adlı eserinde insanı felsefi etkinliğe sürükleyen motive ruh halinin etkileyeni konumunda değerlendirilmiştir. Zira Aristoteles, insanlık tarihinin başlangıcından güne değin insanları soru sormaya ve araştırmaya sevk eden nedenin hayret etmek olduğunu ifade eder. Dış dünyada karşılaşılan nesne veya eşyanın değer veya edimleri karşısında şaşırmanın nedeni, onun senden farklı olan değeri, bilgisi, hali ve tavrıdır. İnsanoğlu, tarihin her döneminde kendisinin dışında cereyan eden meseleler ve farklılıklar hususunda hayrete düşmüştür. Zaman içerisinde hayatlarının bir parçası haline gelmiş olan kimi nesnelere veya değerler hakkında tanımak gayesiyle sorular sormaya başlamıştır. Yaşadığı hayret neticesinde bilgisiz olduğunun farkına varan insan, sorular sorarak elde etmiş olduğu cevaplar neticesinde bilgilenmeye ve birikim elde ederek kendi dışında var olan nesne ve değerleri tanımlama beceresi kazanmıştır. Aslında insanoğlunun temel amacı, cehaletten kurtulmak veya bir başka deyimle kâinatın farklı zenginliklerinden faydalanmaktır. Sosyal bilimlerin ortak tavrı; daha önce bilmediği veya farkında olmadığı meseleler ya da sorunlar hususunda evvela hayrete düşerek bir serüvenin içine dâhil olmak, akabinde yeni karşılaşmış olduğu ve hayrete celbeden mesele ile ilgili bilgisini artırarak onun yaratabileceği sorunların üstesinden gelmektir. Sosyal bilimlerden biri olan tarih, aslında “geçmişte veya anda yaşanan meselenin tespitine ne oldu” sorusuyla başlar.

Akabinde “meselenin bütün teferruatının keşfi için nasıl oldu” sorusunu sorar. Böylece meseleyi bütün ayrıntılarıyla ortaya koymaya çalışan tarihçi, objektif kimliğinin gereği olarak eylemin kimin tarafından ortaya konulduğunu ve eylemin neticelerinden en çok kimin etkilendiğini tespitte çalışır. Bu verilerin neticesinde meselenin sonuçlarını tartışmaya açar; sonuçların fert ve toplum üzerinde meydana getirdiği siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik tesirleri üzerinde durur.

Bir toplumun hiç şüphesiz en önemli sorunu, bireyin kendini ve toplumunun değerlerini tanımaması ya da bir başka ifadeyle kültürel değerlerine vakıf ol(a)mamasıdır. Oysaki kültür, insanı bütün edim ve davranışları ile çepeçevre kuşatan ve onun yaşamsal öğelerini sağlayan temel değerdir. Toplum açısından hayat damarı olarak ifade edebileceğimiz bu kavram, İslam ile tanıştığımız ve İslam medeniyeti değeri içerisinde var olma mücadelesi verdiğimiz bin yıllık tarihi seyirde bizim sığındığımız en önemli öğedir. Geçmişle kurduğumuz bağ anlamına gelen kültürümüzle başkasına aitmiş gibi uzak durduk. Sahip çıkmadık veya çıkamadık. İslam kültürü sahasında inşa ettiğimiz kültürel değerlerimizden sanki başka bir mecra ve başka bir kültüre mensup kişilerce yazılmışçasına uzak durduk. Kültür ve onun taşıyıcısı konumunda bulunan dil ve bu dilin birikimleri ile oluşturulan eserler, bilginin elde edilmesi hususunda bize yol gösterecek en temel referans kaynaklarımızdır. Kültüre dair temel değerleri uhdesinde bulunduran, ana taşıyıcı konumunda bulunan eserlerden ve onları besleyen düşünce biçiminden hızlı bir şekilde uzaklaşmış bir neslin varlığı global düzlemde metinle ve metnin

üretileri ile nesil arasında örülen perdeler toplumun oluşumu safhasında ciddi sorunları beraberinde getirmektedir.

Tarih, tasavvuf, Alevilik ve edebiyatla ilgili olarak ortaya koymuş olduğu nitelikli çalışmalarıyla tanınan TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Tarih bölümü öğretim üyesi Prof. Ahmet Yaşar Ocak ile farklı ortam ve zamanlarda yapılmış kitap, gazete ve dergilerde yapılan söyleşilerden oluşan bu eser, Cümle Yayınları tarafından 2015 yılında okuyucuların istifadesine sunulmuştur. Kitap, kısa bir önsöz ve altı ana bölümden meydana gelmektedir. Ahmet Yaşar Ocak, kitabın “Eğri Oturalım Doğru Konuşalım” adlı ön sözünde farklı zaman ve kişiler tarafından kendisi ile yapılan röportajların, yayınevının isteğiyle yayıma hazırlandığını dile getirmektedir.

Kitabın “Alevîlik Etrafında” başlıklı birinci bölümünde (s.11-131) Ahmet Yaşar Ocak ile yapılan, değişik yerlerde yayınlanan on başlık bulunmaktadır. Bölümün ana başlığından da anlaşıldığı üzere bu söyleşiler Türkiye toplumunun önemli bir kesimini oluşturan Alevîler üzerine yapılan söyleşileri ihtiva eder. Bu söyleşilerde Alevîlerin tarihi, gelenekleri, Alevî kaynakları, onlar açısından önemli olan eserler ve kişiler, Türkiye toplumunun diğer kesimini oluşturan Sünnî cenahın onlara bakışı, Alevîlerin tarihi meselelere bakışı, geçmişin değerleri çerçevesinde kurulmaya çalışılan yeni toplumsal anlayışın dizaynı, teolojik anlamda kaynaklardan uzaklaşmış Alevîler ile geleneksel öğretinin verileri çerçevesinde yaşayan Alevîlerle alakalı kimi bilgilere yer verilmiştir. Bu bölümde Alevîlik sorununun nedenleri ve konu ile ilgilenmeye başladığı dönemle ilgili kimi

bilgileri vermekle birlikte bu meselenin “dinî, etnik ve kültürel kimliğini alabildiğince işin içine karıştırmamak, meselelere bilimsel ve tarihsel bir perspektiften bakmakla anlaşılabilirliğini”. (s.13) ifadesini kullanmıştır. Ahmet Yaşar Ocak, bu bölümde toplumsal barışın sağlanmasının bilinmek ve bilmekle mümkün olduğunu söylemektedir. Yazar, Alevîliğin İslam kültürünün dışında bir başka kültür olmadığını, aksine İslam dininin esas ve usulleri içerisinde Anadolu sahasında vuku bulmuş olan bir düşünce mektebi olduğunu ifade eder. Kitabın birinci bölümü: “Alevîlik ve Bektaşîliğin Tarihi Üzerine”, “Alevî ve Sünnî; Aynı Gelecek”, Önyargıyı Yıkma Vakti”, Kentleşme ve Alevîlik”, Alevîlik, Toplum ve Laisizm, “Alevî Açılımı, Kentleşme ve Problemleri”, “Modern Türkiye’de Alevîlik ve Alevî Açılımı”, Türkiye’de İfade Özgürlüğü Problemleri ve Alevîler”, Alevî- Sünnî Sentezi Olabilir mi” başlıklı söyleşilerden meydana gelmektedir.

Kitabın “Türkiye’de Dinî Yapı” adlı ikinci bölümü (s. 131-159) Bu bölümdeki söyleşilerde Ahmet Yaşar Ocak, İslam ve Müslüman kelimelerinin arasındaki bağlantıdan hareketle inşa edilen toplumun kültürel kodlarının sağlıklı bir şekilde ortaya konulmasının bir gereklilik olduğunu ifade eder. Yeniden inşa edilecek olan toplumun inşa sürecinin kültüre ve dine ait değerlerin kaynaklarla uyum içerisinde kalarak ele alınmasını istemektedir. Toplumun tanışması meselesini Alevîlik, Sünnîlik ve Türk Müslümanlığı kavramları çerçevesinde dile getiren yazar, farklılıklar ve ötekinin yaşaması ya da görüş ve düşüncesini açıkça ortaya koyabilmesi amacıyla Anglo-Sakson tarzı bir laikliğin benimsenebileceğini bu

sebepten devletin bütün düşünce, din ve mezheplere aynı mesafede durmayı becermesinin bir ödev olduğunu hatırlatmaktadır. Müslümanların bugün yaşadıklarının kendi zihin değerlerinin neticesinde olduğunu ifade eden yazar, suçlunun İslam değil Müslümanlar olduğunu, kültürel karşılaşma esnasında(Müslüman dünya-Batı dünyası) kendi değerlerinden hızla uzaklaşan toplumun yenilginin faturasını İslam'a kestiğini oysa hakikatte durumun böyle olmadığını suçlunun bu karşılaşma esnasında yenilgiyi kabullenen Müslümanlar arasında aranması gerektiğini beyan etmektedir. Kitabın ikinci bölümü “İslam – Müslümanlık Türk Müslümanlığı, Alevîlik”, Diyanet Tedricen Kalkmalı” ve “İslam Müslümanlık, Tasavvuf” başlıklı söyleşilerden meydana gelmektedir.

Kitabın “Osmanlı Üzerine” adlı üçüncü bölümü (s. 159-199) Osmanlı Devleti'nin antik imparatorluklar geleneğine bağlı kalarak oluşturmuş olduğu yönetim anlayışı ve bu anlayış neticesinde sahip olduğu hâkimiyet sahası ve bu sahada yaşanan fetihler ve çok kültürlülük, çok dillilik meselelerini dile getirmektedir. Yazar, Osmanlı Devleti gibi çok kültürlü ve uluslu bir devlet yapılanmasının 600 yıl gibi önemli bir süre varlığını devam ettirmesinin altında yatan en önemli nedenlerin başında devletin sahip olduğu background ve yönetsel aurayı gösterir. Bununla birlikte devletin sahip olduğu resmi ideoloji kavramları çerçevesinde ele alan yazar bugünden geriye dönüp baktığımızda 700 yıl gibi uzun bir dönemin bakiyesine sahip bir dünya devleti olan Osmanlı Devleti'nin, ortaya konan bütün çalışmalara rağmen derin kültürel kodlarıyla ele alınmadığını belirtir. Osmanlı Devleti'nin kültürel birikimiyle ilgili sağlam bir perspektif

oluşmadığı için bu konuda yapılan tartışmaların ve açıklamaların, sorulan soruların Osmanlı Devleti'nin önemli yönlerini ortaya çıkarmaya olanak sunmadığını ifade eder. Osmanlı tarihini parçasal okumadan arındırıp, eleştirici ve övücü mantıktan kurtarıp meselenin tespiti esasını benimseyerek ele almanın daha bilimsel olduğunu dile getirmektedir. Yazara göre bu durum, var olanı tespit etmeye dönük sorular sormakla mümkün olabilecektir. Yani Osmanlı tarihini sağlıklı bir şekilde anlamak istiyorsak seçici olmadan meseleyi belli bir kompozisyon dâhilinde bütüncül olarak ele almalıyız. Dolayısıyla yazar bu bölümde Osmanlı tarihini Türk tarihinin, İslam tarihinin ve Avrupa-Ortadoğu tarihinin bir parçası olarak ele almamız gerektiği üzerinde durmaktadır. (s. 161) Kitabın üçüncü bölümü, “Cihan Devleti Osmanlı”, “Fatih ve Fetih Üzerine” ve “ Osmanlı Resmi İdeolojisi Üzerine” başlıklı söyleşilerden meydana gelmektedir.

Kitabın “Tarihçiliğimiz Üzerine” adlı dördüncü bölümü (s. 199-233). Ahmet Yaşar Ocak, bizim gibi kadim bir geleneğe sahip olan devletler veya milletlerin, varlıklarının temel nedeni olan tarihlerini yakından takip etmesi ve bilmesi gerektiğini söyler. Bu bölümdeki söyleşilerde Türkiye gibi Türk ulusu anlayışı ve sünni gelenek esasları çerçevesinde kurulan devletin, kadim geleneğin verilerinden bağımsız olarak tarihi ele alamayacağını söyler ve meselelerin ideolojik verilerden tamamen azade olarak araştırılması, tartışılması ve ortaya konulması gerektiğini dile getirir. Türkiye tarihinin kendi gerçeği içerisinde ele alınmamasının bir gereklilik olduğunu ifade eden Ahmet Yaşar Ocak, tarihî mirasın unutturulması hali beraberinde tarihin saptırılması ve tarihin deformasyonu

meselesini de getirmiştir.(s.199) Cumhuriyetin ilk dönemlerinde batılı toplumların baskılarına direnmek ve var olmak maksadıyla dönemin yöneticilerinin bilinçli bir halde tarihi deforme ettiklerini(s.200) söyleyen Ahmet Yaşar Ocak, bu deformasyonun yaşamsal zorunluluk kaynaklı olduğunu söyler. Oysa bugün bu baskı nispeten bertaraf edilebilmiştir. Bu durumda toplumun geçmişi ile sağlıklı bir ilişki kurmasına olanaklar sağlanmalıdır. Yazarın bu söyleşide dile getirdiği bir diğer önemli husus; şüphesiz bir millet için hayati öneme sahip olan tarihi, popüler olandan kurtarıp kendi gerçeği içerisinde tespit edip değerlendirmek gerekir. Bu sebeptendir ki tarihi, ideolojilerin ya da bakış açılarının kurbanı olmaktan kurtarmanın, bilimsel bir ahlakın kuşanılması ile mümkün olabileceği gerçeğine vurguda bulunmaktadır. Kitabın dördüncü bölümü, “Kültürel Çatışma ve Türkiye Tarihçiliği” ve “Tarih Araştırmalarında Yöntem” başlıklı söyleşilerden meydana gelmektedir.

Kitabın “Ahmet Yaşar Ocak ve Tarihçiliği” adlı beşinci bölümü (s. 233-273). Toplumsal değerlerin oluşturucusu konumunda var olan konuların (siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik) tamamı bilimsel bir yöntemle ele alınıyor olması bilimsel bir ciddiyetin gereğidir. Bu gerekliliğin farkında olan tarihçi, birinci elden kaynakları tespit ederek işe başlamalıdır. Verileri toplamak ve toplanan bu verileri objektif tespitler ile sıralayarak, konularına göre dizayn ederek meseleyi bütün yönleriyle ilim dünyasının bilgisine sunmalıdır anlayışına sahip olan Ahmet Yaşar Ocak, meselenin bütün yönleri ve değerleriyle vuzuha kavuşması amacıyla araştırma sürecinin öngörü ve ön yargıdan uzak olma durumunun tarihçiliğin vazgeçilmez ilkesi olduğunu dile

getirmektedir. Yine bu bölümdeki söyleşilerde yazarın tarihçi kimliğinin ya da tarihçi olmasının arkasında var olan nedenlerin şu şekilde ortaya konduğunu görmekteyiz: tarihçi olmasında çocukluğunun geçmiş olduğu Yozgat'a ait derin Osmanlı kültürünün ve ailesinin etkisinin olduğunu söyleyen Ahmet Yaşar Ocak; babasının tarihe duymuş olduğu ilgi ve merakın onda bir tarihçi tarafının ortaya çıkmasına katkı sunduğunu ifade etmektedir. Bu etkilenmenin neticesinde kendisinde ortaya çıkan okuma aşkının ve bu dönemlerde izlediği Hollywood yapımı Ömer Hayyam filminin özellikle bu filmde var olan Hasan Sabbah tipinin kendisini çok etkilediğini (s.274) ifade etmektedir. Bu bölümde Ahmet Yaşar Ocak; tarihi niçin sevdiğini, niçin ona ilgi duyduğunu ve hangi yollardan geçerek bugünkü tarihçilik kimliğini edindiğini kimi ipuçlarına yer vererek, ilkokul, ortaöğretim, yüksekokul (İlahiyat-Tarih) lisansüstü eğitim, hocaları ve okuduğu kitaplarla alakalı olarak kimi bilgiler vermektedir. Kitabın beşinci bölümü: “Ahmet Yaşar Ocak ve Tarihçiliği 1” “Ahmet Yaşar Ocak ve Tarihçiliği 2”, “Ahmet Yaşar Ocak ve Tarihçiliği 3”, “Tarihçilik, Tarihi Roman ve Sinema”, “Yozgat İmam Hatip Okulunda” başlıklı söyleşilerden meydana gelmektedir.

Kitabın “Eserleri Üzerine” adlı altıncı bölümü (s. 313-318). Bu bölüm kitabın son bölümüdür. Bu bölüm Ahmet Yaşar Ocak hocanın yazmış olduğu eserlerde ele aldığı Hızır meselesi ile alakalı bazı soru ve cevaplara havidir. Bu bölüm Hızır kültü üzerine inşa edilmiş bir konuşmadan oluşmaktadır. Hızır kültünün ortaya çıkışı, ortaya çıktığı yerler, kadim kültürlerde Hızır kültünün izleri, İslam ve

tasavvuf düşüncesinde var olan veli-Hızır ilişkisi bugün için geçerli olan bu anlayışın geçerliliğinin sebepleri ve bu anlayışın Türk halk kültürü içerisindeki fonksiyonu ve etkisi üzerinde yapılan bir söyleşidir. Bölüm “Hızır Hakkında” adlı tek bölümden meydana gelmektedir.

“Benden Sual Ederseniz”, Alevîlik kültürü, tarihi ve toplumsal değerleri, Osmanlı düşünce tarihi, Türkiye’deki dini yapı ve Ahmet Yaşar Ocak hocanın tarihçi yönü ile alakalı olarak önemli bilgilere havi bir eserdir. Türkiye toplumunun önemli öğeleri hususunda çok kıymetli bilgilere havi olan bu çalışma, meselenin anlaşılması hususunda önemli bir gösteren olacaktır.